

Heel veel en misschien wel de meeste mensen moeten om iets te vinden, eerst weten dat het er is.

“ Totalitaire oplossingen zouden wel eens de val van totalitaire regimes kunnen overleven in de vorm van sterke bekoringen, die de kop opsteken telkens wanneer het onmogelijk lijkt om politieke, sociale of economische ellende op een menswaardige manier te verzachten.”

Hannah Arendt, *Totalitarisme*, p. 292.

De magneetsleutel

- Een kleine badge, **banaal** van vorm, maar **geladen met macht**.
- Eén klik opent een deur, en sluit tegelijk iemands vrijheid.
- **Verantwoordelijkheid verschuift** van mens naar protocol, van zorgverlener naar systeem.
- Macht toont zich niet spectaculair, maar in een **routineuze handeling**.
- Het object maakt zichtbaar hoe **zorg en beheersing samenkomen**.
- De magneetsleutel is mijn ingang om dit verhaal te vertellen.

Psychiatrie als instituut

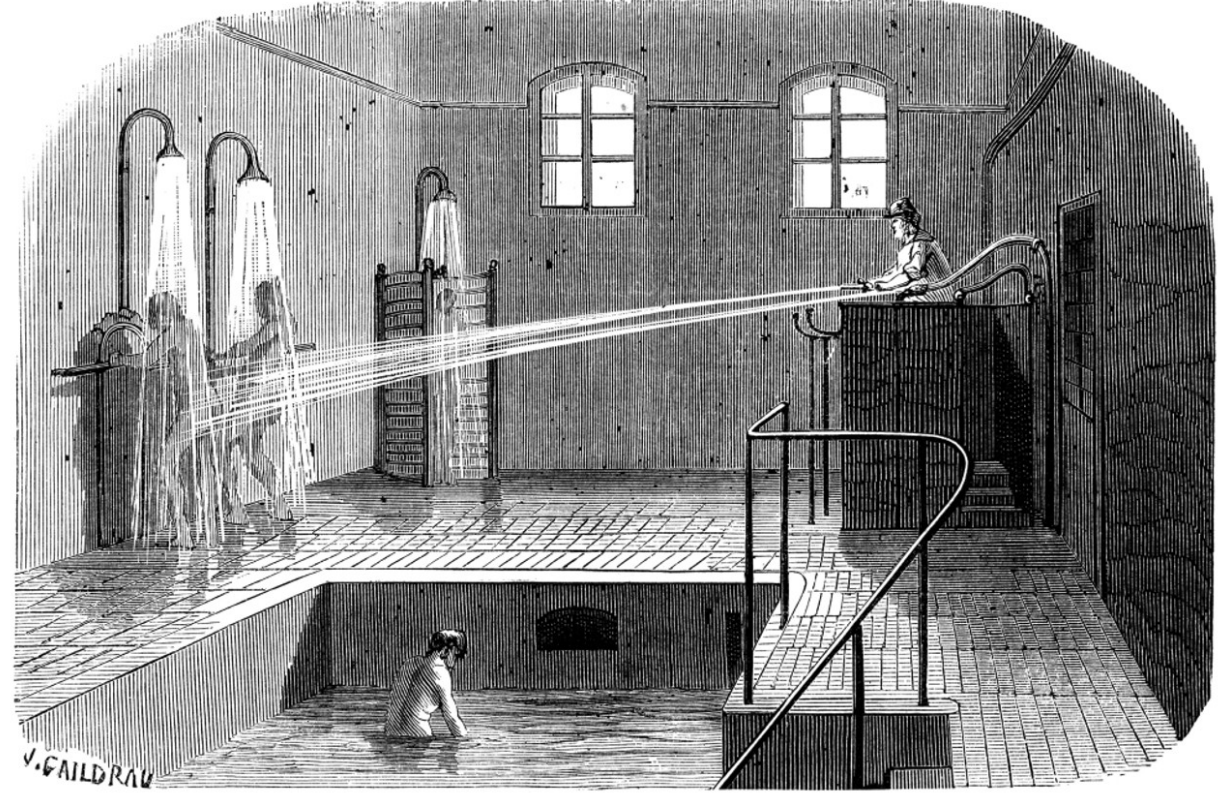
Psychiatrie als instituut

- Ontstaan als antwoord op **zorgnoden** én **maatschappelijke angsten**.
- Asylums boden **opvang**, maar ook **segregatie** en **isolatie**.
- Philippe Pinel bevrijdde patiënten, maar sloot hen ook opnieuw op.
- Het instituut **beschermde** de **samenleving** minstens zoveel als de **patiënt**.
- **Zorg en beheersing** bleven vanaf het begin onlosmakelijk verbonden.
- Psychiatrie is daardoor altijd **dubbelzinnig** geweest: **verlichting** én **disciplinering**.

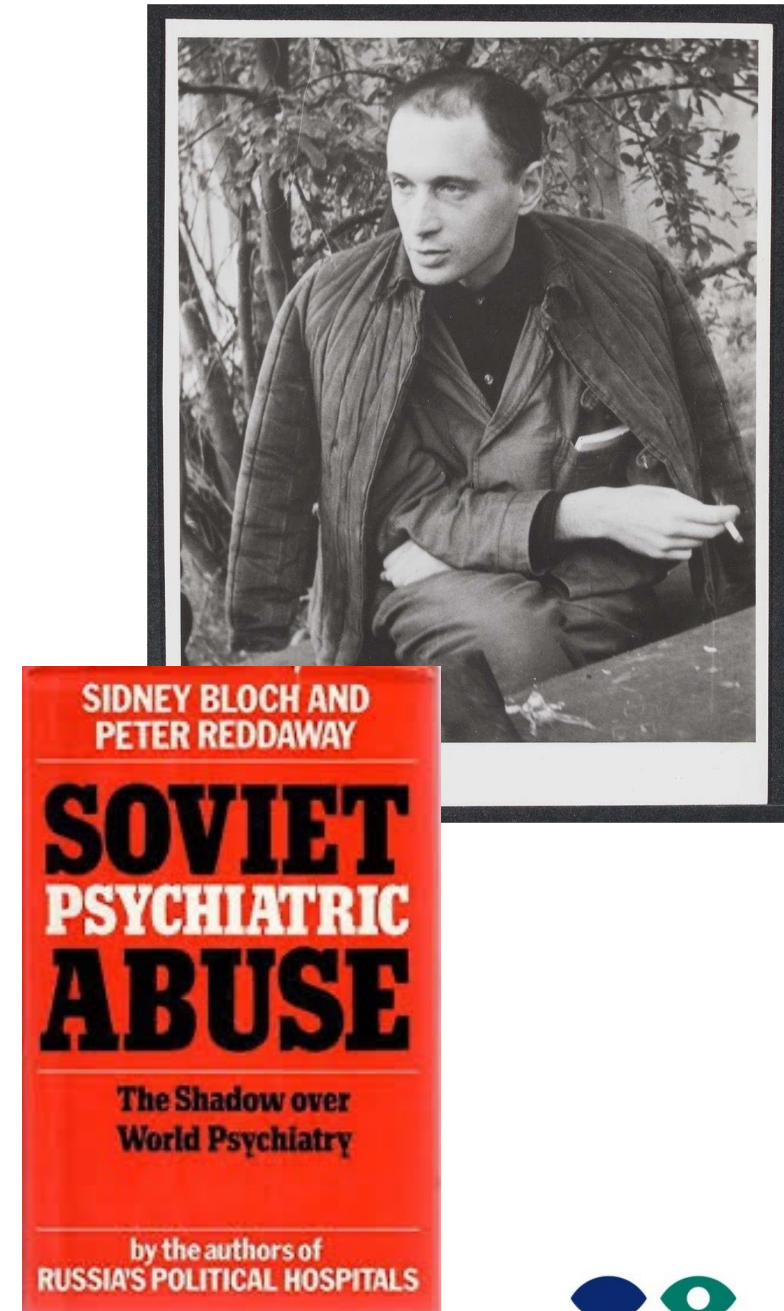
Franse asylums

- In Frankrijk groeide psychiatrie uit tot instrument van **orde en hygiëne**.
- Duizenden mensen belandden **levenslang** in instellingen.
- Het ideaal van **zorg** werd langzaam **overschaduwd door controle**.
- Bureaucratie maakte van mensen **dossiers en categorieën**.
- Gedachtenloosheid nestelde zich in de **dagelijkse routine**.

Sovjet-psychiatrie

- **Dissidenten** werden niet aangeklaagd, maar gediagnosticeerd als geestesziek.
- De diagnose “**sluggish schizophrenia**” maakte kritiek gelijk aan ziekte.
- Instellingen functioneerden als **gevangenissen in medische verpakking**.
- **Artsen** werden **uitvoerders van repressie**, onder een wetenschappelijk masker.
- Het individu **verloor** zijn **stem** en zijn **subjectiviteit**.
- Het instituut **diende de staat**, niet de mens.

1. **SPbPBSTIN**, formerly called the Leningrad Special Psychiatric Hospital of Prison Type of the USSR Ministry of Internal Affairs. **Ward for the criminally insane and political opposers.**

Rusland vandaag

- In bezet Oekraïne herleeft de Sovjetpraktijk van **punitieve psychiatrie**.
- Burgers die weigeren te collaboreren, worden gediagnosticeerd en opgesloten.
- Kinderen belanden op lijsten en krijgen **verplichte “behandelingen”**.
- Diagnoses en dossiers worden gemanipuleerd als **repressiemiddel**.
- Psychiatrische instellingen functioneren opnieuw als gevangenissen.
- **“Your disease is dissent”** – Viktor Fainberg.

Banaliteit van macht

- **Macht zit in kleine dingen:** sleutels, formulieren, protocollen.
- Deze objecten lijken banaal, maar bepalen levens en vrijheden.
- Niemand voelt zich nog **persoonlijk verantwoordelijk**.
- Hannah Arendt noemde dit de **banaliteit van het kwaad**.
- Zorgverleners **handelen zonder morele reflectie**, enkel volgens **routine**.
- Zo wordt **macht alledaags en onzichtbaar**, maar niet minder gevaarlijk.

Bureaucratie

- Dominantie van **papierwerk** in de psychiatrie.
- **Dossiers en protocollen** eisen meer tijd dan mensen zelf.
- Hulpverleners worden **administrateurs** in plaats van begeleiders.
- Bureaucratie belooft **orde**, maar creëert **verlamming**.
- Het **protocol wint** het van het **gesprek**.
- De **patiënt** voelt zich **gereduceerd tot dossier**.

Gedachtenloosheid

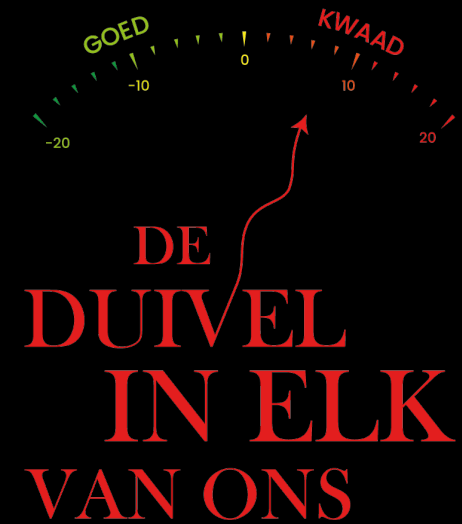
- **Routine** vervangt **morele reflectie**.
- Fixatie en dwang worden vanzelfsprekend.
- Niemand vraagt nog: is dit **nodig**, is dit **proportioneel**?
- **Handelingen** lijken neutraal, maar zijn **altijd beladen**.
- Gedachtenloosheid is **gevaarlijker dan slechte intenties**.
- **Mensenrechten** moeten hier de noodzakelijke rem zijn.

'De bij velen bestaande beperktheid van hun eigen gezichtskring, hun onvermogen tot het zelfstandig en naar eigen kritisch [sic] inzicht verwerken van waarnemingen, het zich niet kunnen verdiepen in de logische consequenties van gepropageerde opvattingen en daden, zijn echter geen verschijnselen, die voor de nazi's en hun volgelingen specifiek zijn. Zij zijn ook niet specifiek voor deze tijd, indien wij bedenken hoelang het geloof aan heksen en het bezeten zijn door de boze geest hebben standgehouden. Het is steeds in de maatschappij slechts een kleine groep geweest, die zich op grond van eigen denkactiviteit durft te verzetten tegen algemeen geldende normen en opvattingen.

Wij vergeten zo gauw in onze tijd van technisch onbegrensd kunnen, van exact-rationeel denken, dat onze geest voor alle vormen van bijgeloof (het getal 13!) en irrationeel denken nog zo gevoelig is. Wolkenkrabbers zijn het symbool van ons technisch kunnen, maar irrationeel denken en bijgeloof namen in onze tijd bij de leer der nazi's met hun rassentheorie en 'Blut und Boden'-mythen een vorm aan, die wij niet voor mogelijk zouden hebben gehouden, indien wij het niet zelf hadden beleefd. Zij vormde het noodzakelijke gif voor een politiek, die slechts op het doen uitleven der laagste drifts- en machtsinstincten van de mens was gebaseerd.'

Uit: Dr. Ph.M. van der Heijden, *Nazi-mentaliteit en geestelijke volksgezondheid* (1949)

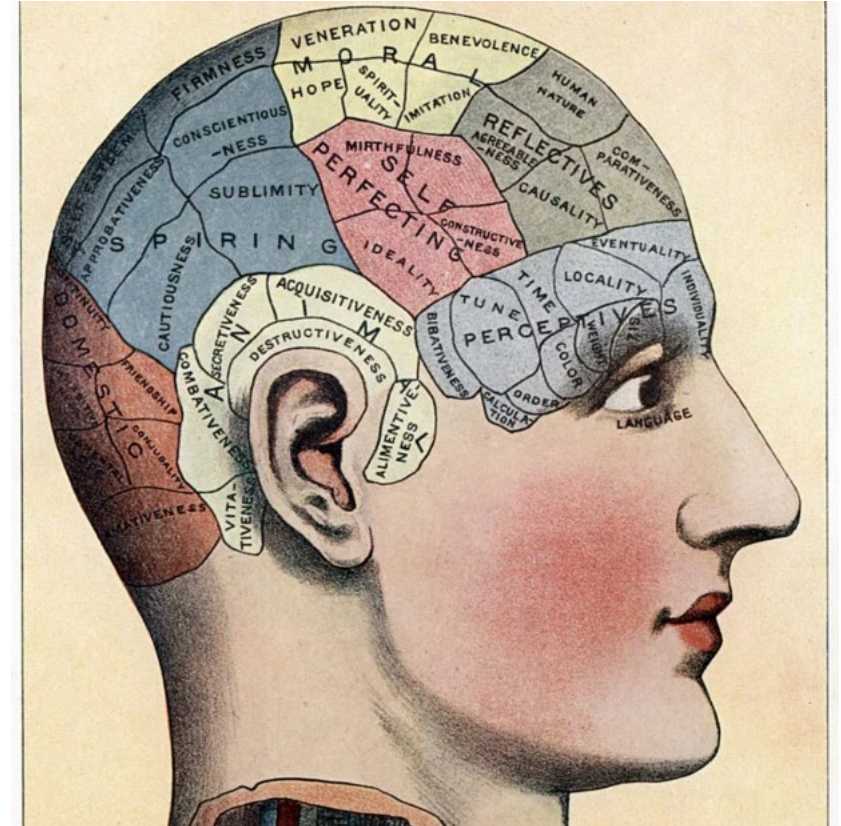

BORGERHOFF
& LAMBERIGTS

Van Holocaust tot terrorisme: hoe gewone mensen in staat zijn tot buitengewoon kwaad

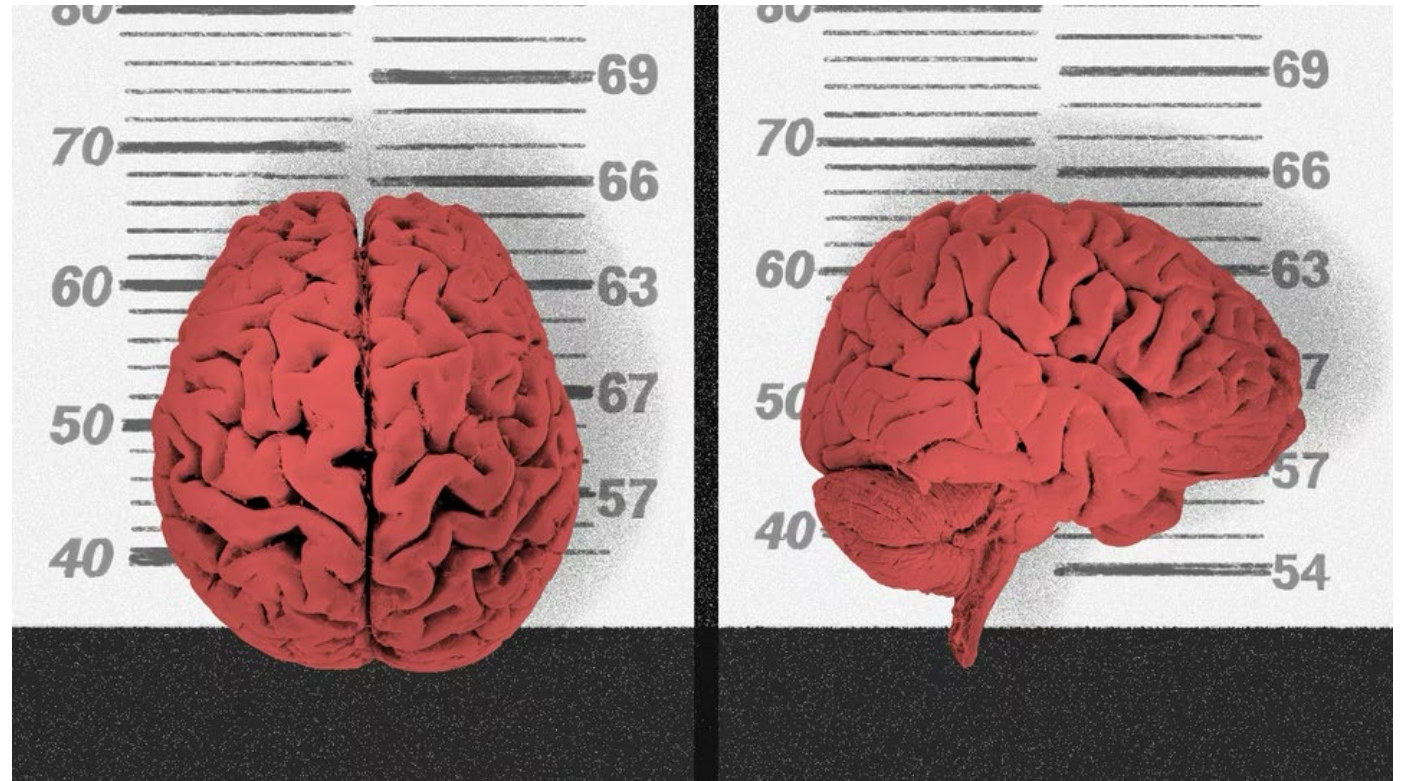
Complexe doelgroep

- Psychiatrie werkt met **mensen in diepe crisis**.
- Psychoses, agressie en wanhoop confronteren hulpverleners met **machteloosheid**.
- De reflex is nog te vaak **fixatie of isolatie**.
- Veiligheid wordt prioritair, nabijheid schuift naar achter.
- **Complexiteit** mag geen excuus zijn om **waardigheid** te schenden.
- Elke crisis vraagt balans tussen **bescherming en autonomie**.

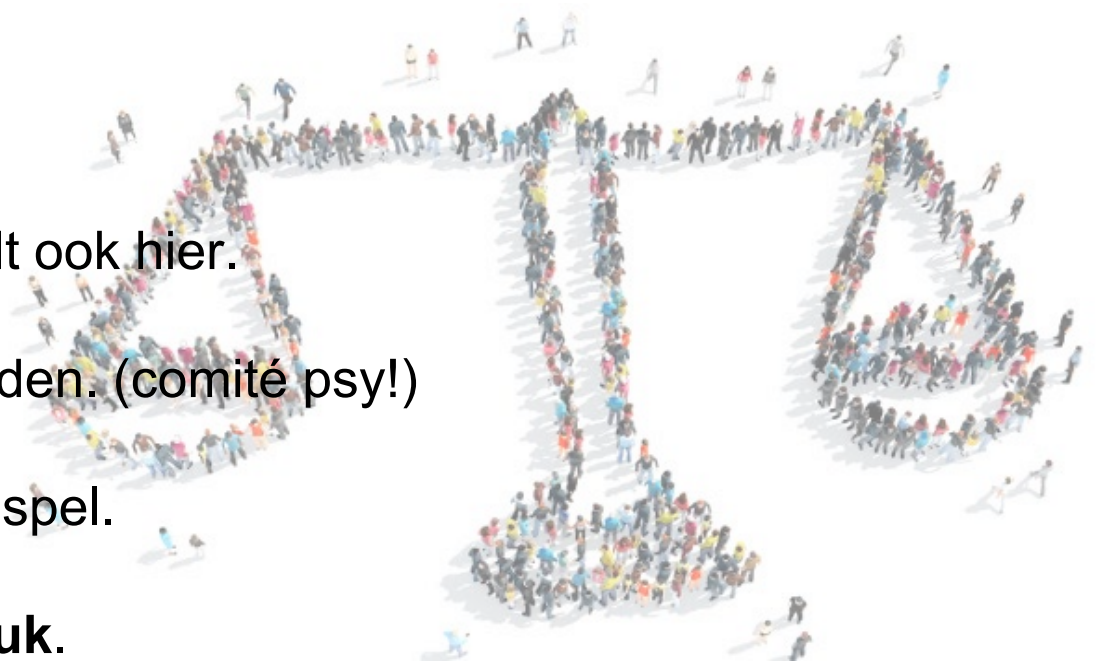
Veiligheidslogica

- Forensische zorg illustreert de **spanning** tussen zorg en bescherming.
- **Poorten, sleutels en camera's** domineren het landschap.
- **Risicotaxatie** vervangt **relationele nabijheid**.
- De **patiënt** wordt vooral gezien **als gevaar**.
- Mensenrechten vragen **herijking van deze logica**.

Mensenrechten (EVRM +)

- Het **verbod op vernederende behandeling** geldt ook hier.
- **Fixatie en isolatie** kunnen deze grens overschrijden. (comité psy!)
- **Privacy en lichamelijke integriteit** staan op het spel.
- **Elke interventie** is een **mensenrechtenvraagstuk**.
- Burgers moeten **betrokken** worden **bij beslissingen over hun zorg**.
- Gedwongen zorg mag **geen routine** zijn. (wel focus!)
- **Non-discriminatie** vraagt gelijke toegang en inclusie.
- Protocollen moeten altijd langs **de meetlat van rechten**.

Naar menswaardige zorg

- Herstelgerichte zorg plaatst de mens centraal.
- Participatie is geen optie, maar een recht.
- Dwang moet uitzondering zijn, nooit routine.
- Zorginstellingen moeten verbinden, niet isoleren.
- Mensenrechten wijzen de weg naar inclusieve zorg.
- Psychiatrie kan hoeder van rechten zijn.

“Macht wordt alleen verwerkelijkt waar woord en daad niet uit elkaar
gegaan zijn, waar woorden niet leeg zijn, en daden niet brutaal, waar
woorden niet gebruikt worden om intenties te verbergen, maar om
werkelijkheden te onthullen, en waar daden niet gebruikt worden om
geweld te plegen en te vernietigen, maar om **relaties tot stand te
brengen** en **nieuwe werkelijkheden te scheppen**.” *De menselijke
conditie*, 184.

